

ARTVİN İLİNİN EKO TURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hilal SURAT*

ÖZET

Artvin ili gerek doğal güzellikleri, gerekse kültürel değerleri ile turizm için önemli bir destinasyon merkezidir. İlin sahip olduğu üstün peyzaj değerleri, kırsal ögelerin ağırlık kazandığı geleneksel yaşam biçimi ile bazı destinasyonlarda ekoturizm hareketleri başlamış olmakla birlikte bu potansiyel teknik anlamda ortaya konulamadığı gibi, etkin ve yaygın bir şekilde eyleme de dönüştürülemediği görülmüştür. Araştırma şu aşamalardan oluşmaktadır: (1) alanın ekoturizm etkinlikleri için önemli doğal kaynakları arasında yer alan flora yapısı (özellikle endemik, nesli tükenme tehlikesinde olan türlerin belirlenmesi), faunası, su varlıkları, topoğrafik yapısı, ekolojik oluşumlar gibi değerlerin belirlenmesi, (2) alanın ekoturizm etkinlikleri için önemli kültürel kaynakları arasında yer alan tarihi ve dini yapıları, ilin geleneksel yapısını yansıtan el sanatları ve festival-şenliklerinin belirlenmesi, (3) ilin ekoturizm potansiyelinin planlamasına yönelik önerilerin ortaya konulması amacıyla GZFT analizinin yapılması, (4) bu araştırmanın sonucu olarak artvin ilinin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerinin ekoturizm potansiyelinin tanımlanması, öneminin belirlenmesi ve bu potansiyelin kullanımına yönelik belirlenecek planlama stratejileri doğrultusunda öneriler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğal ve Kültürel Kaynak Değerleri, Ekoturizm, GZFT, Artvin

ABSTRACT

Artvin with its natural beauties, cultural, historical and tourist facilities is one of the important center of destination. The province has superior landscape values, Ecotourism movements have begun in some destinations with the traditional lifestyle of rural people, but In this potential technical sense as it can be put forward It has not been able to transform actively and widely. The research consists of the following stages: (1) the area is determination of values an important natural resource for ecotourism activities such as flora structure (especially endemic species, identification of endangered species), fauna, water assets, topographic structure, ecological formations, (2) the area is determination of the important cultural resources for the ecotourism activities identification historical and religious buildings, of handicrafts and festivals that reflect the traditional structure of the province, (3) For the planning of the ecotourism potential of the pro-

---

* Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh University, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Artvin, hilal881@artvin.edu.tr

vince in order to performing the SWOT analysis(4) as a result of this research; Artvin has natural and cultural resource values have been identified of ecotourism potential,this potential have been identified, and were identified strategies

Keywords: Natural and Cultural Resource Values, Ecotourism, GZFT, Artvin

Turizm, ekonomik, sosyal ve kültürel içerikli dinlenme, eğlence ve serbest zamanları değerlendirme ile bütünleşmiş, sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların değişimine paralel olarak değişen etkinlikler bütünü olarak tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Turizm, sosyal ve kültürel çevrenin korunmasına katkı sağlaması, değişik kültürlerdeki insanların karşılıklı olarak birbirlerini tanınması ve toplumların genel kültür seviyelerinin artmasına yardımcı olması yanısıra istihdam olumlu etkisi, önemli bir gelir kaynağı olması, katma değerinin yüksek olması, altyapı, üstyapı ve diğer sektörlerle olumlu etkisi nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir sektör olarak kabul edilmekte ve hızla gelişimini sürdürmektedir (Arslan, 2000; Ay, 2010).

Dağlar, ovalar, vadiler, ormanlar, göller, nehirler, denizler, doğal anıtlar, iklim ve jeolojik koşullara göre farklılaşan manzaralar doğal varlıklar kapsamında olan zenginliklerdir (İnskeep, 1991; Arslan, 2005). Bir ülkenin sahip olduğu doğal varlıklar, bu varlıkların sayısı ve çeşitliliği, sürekli olarak insanların seyahatlerini yönlendiren çekici bir güç aynı zamanda turizm endüstrisinde vazgeçilmez hammadde durumunda bulunmaktadır (Usta, 2001).

Türkiye, doğal ve kültürel kaynak varlıkları ile turizm yönünden zengin ve çeşitlilik arz eden bir potansiyele sahiptir. Bünyesinde barındırdığı tarihi ve kültürel çeşitlilikleri, sahip olduğu farklı iklim özellikleri ve çeşitli turizm türlerinin aynı anda gerçekleştirilmesi olanaklarıyla farklı özelliklere sahip turistleri ağırlamaktadır.

Yapılan araştırmalar geleceğin turistinin, turistik ürün satın alma davranışlarında giderek çok daha seçici olacağını gösteriyor. Turizm etkinliklerinin yoğun bir şekilde yapıldığı tüm ülkelerde doğal, çevresel, biyolojik ve sosyo-kültürel kaynakların korunmasında ve kayıpların en aza indirilmesinde, turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de artırılarak, devamını mümkün kılacak sürdürülebilir yaklaşımla bir turizm anlayışının benimsenmesinin gerekliliği açıkça görülebilmektedir (Arslan, 2000; Demir ve Çevirgen, 2006; Akşit, 2007).

Dünyadaki hızlı ekonomik, siyasal, teknolojik gelişmeler ve değişimlere paralel olarak, turizm tüketim kalıplarında da son yıllarda önemli değişimler gözlenmektedir. Giderek lüks turizm hareketlerine katılım azalmakta, bir tür doyum sınırına gelen alışılmış turizm merkezlerinden az da olsa uzaklaşma yönünde bir eğilim yaşanmaktadır (Arslan, 2000; Avcıkurt, 2003; Arslan, 2005; Avcıkurt, 2007).

Ekoturizm İle İlgili Tanım Ve Kavramlar

Doğal yaşam ve kültür mirasının korunmasına ve tüm dünyaya tanıtılmasına olanak veren turizm şekli olan ekoturizm bu noktada üzerinde önemle durulması gereken bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Honey, 2004).

Kontrolsüz gelişen kitlesel turizm hareketinin çevre ve toplum üzerindeki tahribatları karşısında giderek lüks turizm hareketlerine katılım azalmış, alışılmış kitle turizm anlayışına bir tepki ve alternatif olarak 1990'lı yıllarda gelişme gösteren ekoturizm kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram kırsal ve kültürel turizmin unsurlarını içermekte ve hassas doğal ve kültürel alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm türü olarak ifade edilmekte (Demir ve Çevirgen, 2006) aynı zamanda sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülmektedir (Arslan, 2000; Avcıkurt, 2003; Arslan, 2005; Avcıkurt, 2007).

İlk zamanlar ekoturizm kavramı, ifade de anlam eksikliği taşımakla birlikte genelde iş alanı oluşturmak için bir pazarlama taktiğinin olduğu küçük yeşil bir alan olarak algılanmıştır. Fakat daha sonraları dünya çapında büyüyen yeşil alan ve deniz aktivitelerine yönelik doğayı keyif almak amacıyla kullanmak isteyen insanların talebi üzerine gelişmekte olan bir turizm türü olarak ortaya çıkmıştır (Ross and Wall, 1999; Altanlar, 2007; Altanlar ve Kesim, 2009).

Günümüzde ekoturizm ile eş anlamlı olduğu düşünülen 35'e yakın terim vardır. Yeşil turizm, yumuşak turizm, sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, macera turizmi, bilimsel turizm terimleri en sık dile getirilenleridir. Tüm bu kavramlar kitle turizmine alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Eğer bu etkinliklerde doğrudan doğa koruma amacı yoksa ekoturizmle eş anlamlı olarak değerlendirilmemelidir (Tosun ve Şahin, 2006).

Ekoturizm kavramı kökeni Yunanca oikos (ev) ve logos (kelime)'a dayanan, organizmalar ve onların çevresi ile ilişkilerini inceleyen ve bilimsel anlamda ekoloji olarak adlandırılan kelimedenden ortaya çıkmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006b; Kuter ve Ünal, 2009). Resmi olarak ilk ekoturizm tanımı 1987'de Lascurain tarafından yapılmıştır. Lascurain (1987) ekoturizmi; doğanın değerini bilip severek, doğal kaynaklara zarar vermeden yapılan, yöre halkının sosyal ve ekonomik anlamda faaliyetlerden yararlanmasını sağlayan, bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara bilimsel çalışmalarda bulunmak, manzara seyretmek, doğal bitki ve hayvan varlığını izlemek yanında bu alanlarda yer alan ya da geçmiş zamandaki kültürel özelliklerden zevk almak amaçları ile yapılan seyahat olarak tanımlamıştır (Benzer, 2006; Altanlar, 2007; Altanlar ve Kesim, 2009)

Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES-The International Ecotourism Society) (2000)'nin tanımına göre ekoturizm; çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını geliştiren, doğal alanlara yapılan sorumlu seyahat, Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN- International Union for Conservation of Nature) ise ekoturizmi; "geçmiş ve gelecekteki kültürel özelliklerin her birine eşlik ederek düşük ziyaretçi etkisi ile korumayı geliştiren, yerel halkın aktif sosyo-ekonomik katılımına olanak tanıyan, doğadan zevk almak ve doğanın

değerini anlamak amacıyla doğal alanda yapılan çevresel açıdan sorumlu seyahat şeklinde tanımlamıştır.

Bukenya (2001) ekoturizmi; doğal çevre ile turizm faaliyetini bağdaştıran, çevrenin olumsuz etkilenmesi konusunda sorumluluk güdüsü ile hareket etme esasına dayalı ve yerel halkın refahını arttırmaya yönelik olarak doğal alanlara yapılan seyahatler şeklinde tanımlamıştır.

Rahemtulla ve Wellstead (2001) ekoturizmin doğayla ilgili olması, parklar ve korunan alanlarda yapılması, eğitim gerektirmesi, yerel halka fayda sağlaması, düşük etkili tüketim, korumanın ağırlık kazanması ön plandadır vurgusunu yapmışlardır.

Ekoturizm alanda yaşayan halkın katılımıyla gerçekleşen, korumacı ve eğitici yapıda olan bir kavram olduğundan alana gelen ziyaretçilere, ilk deneyim yolu ile o yeri tanıma olanağı sağlayan; anlayışı ve beğeni geliştiren; uygun davranışlarını, koruma etiğini zenginleştiren; bir eğitim deneyimi içeren, alanda yaşayan yerli halk ve doğal-kültürel kaynak değerleri arasında çok sıkı bir etkileşimi sağlayan (Ross and Wall 1999), çevreye karşı sorumlu, olumsuz etkileri azaltmak için çeşitli çalışmalar ortaya koyan, yerel ekonominin girdilerini en fazla ortaya çıkaran bir turizm çeşidi olarak da tanımlanmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2004).

Ekoturizmi anlatmaya yönelik yapılan tanımlamalar dikkate alındığında herkes tarafından genel kabul gören bir ortak tanımının olmadığı görülmektedir. Tüm yapılan tanımlamalar dikkate alınarak ekoturizm, koruma ve kalkınma amaçlarının birbiriyle uyumlu olacak şekilde, doğal ve kültürel kaynakların bugün ve gelecekte kullanımı, çok yönlü yararlanma ve yenilenme kapasitelerini tehlikeye atmadan, kontrol edilmiş, planlı, uzun dönemli, doğanın yapısına uygun, eğitici ve öğretici, yerel kültürün korunması, yöre ekonomisine gelişmesine duyarlı, doğal ve kültürel kaynaklarında biyolojik ve fiziksel bozulmaya yol açmayacak biçimde şekillenmiş olan bir turizm çeşidi olarak tanımlanabilir.

Ekoturizm geniş alanlardaki ekolojik yapıyla birlikte düşünülmesi gereken bir turizm türü olduğundan, bütün turizm çeşitlerinde bunların dengesini bozacak müdahalelerden kaçınılması ana amaçtır. Ekoturizm de, kitle turizminin aksine turist sayısını aza indirmek ve turizmi yıl içinde yaymak, doğal çevreye yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı düzeltmeye değil, önlemeye yönelik planlar yapmak ve uzun vadeli ekonomik çıkarları gözetmek daha ön plandadır (Çağatay, 2002).

Ekoturizm, her şeyden önce "çevre ve kültür değerlerinin sürdürülebilirliğini garanti altına alan, yerel halklara maddi yarar sağlayan turizm" olarak kavranırsa da, ağırlıklı faaliyet alanı olarak doğada yapılan turizm türlerini kapsamaktadır. Buna göre, el değmemiş doğada yapılan tüm turizm çeşitleri, ekoturizmin kapsamına girmektedir (Arslan, 2005). Buna göre, el değmemiş doğada yapılan tüm turizm çeşitleri, ekoturizmin kapsamına girmektedir.

Çalışma da Artvin ilinin ekoturizm yönünden taşıdığı potansiyeli en iyi şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma alanındaki yapı incele-

nerek, doğayı ve kültürü kullanma, tüketmeme, değiştirmeme, yerel halka fayda sağlama, onlarla bütünleşme noktalarına dikkat ederek yapılan SWOT analiz çalışması ile çevresel-sosyal-ekonomik boyutlu, uygun içerikte etkinlikler tanımlanacaktır. İl'de yapılacak olan bir ekoturizm planlaması yöre halkına istihdam yaratacak, ekonomik refahını yükseltecek, ilin tanıtımını artıracak ve aynı zamanda ilin doğal kaynaklarının korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. İl'e uygun ekoturizm etkinliklerinin belirlenmesi ve bunların gerçekleştirilebileceği alanların saptanması ile turizm şirketleri, yöre halkı ve kamu yöneticilerinin ortaklaşa çıkarabilecekleri turistik ürünler için altyapı oluşturacaktır.

Artvin ili ve yakın çevresi tarihsel, doğal ve sosyo-kültürel değerler açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Mevcut potansiyel kaynaklar yöre halkı, yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmaktadır. Artvin ili ve yakın çevresinin ekoturizm kullanım potansiyelinin belirlenmesi, kullanıcıların gereksinimlerinin giderilmesi, doğal ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada, ilin ve yakın çevresinin ekoturizm potansiyelini ortaya koyabilmek amacıyla mevcut doğal ve kültürel kaynak değerleri ile beraber alanın ekoturizm potansiyelini ortaya koyabilecek (güçlü ve zayıf yönleri ile tehdit ve fırsatları) etkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada yöntem olarak araştırma alanının tarihi ve mekansal gelişim sürecini gösteren harita, plan ve raporlardan; araştırma alanına ilişkin daha önce yapılmış tez, araştırma, makale, kitap, envanter, brifing ve konuyla ilgili internet taramaları sonucunda elde edilen verilerden ve araştırma alanının tarihi, doğal, kültürel varlıklarının tespiti ve bugünkü durumları ile ilgili olarak yapılan sözlü görüşmelerden yararlanılmıştır. Aynı zamanda SWOT Analizi Tekniği'nden faydalanılmıştır. Artvin ili ve yakın çevresinin ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi, mevcut ve potansiyel turizm etkinliklerinin sınıflandırılmasında SWOT Analizinden yararlanılmıştır. Alanın ekoturizm potansiyelini ortaya koyabilecek etkenler dikkate alınarak alanın var olan güçlü yönleri ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanılabilecek, tehdit ve zayıf yönlerin etkisini en aza indirgeyecek plan ve öneriler geliştirilmiştir. SWOT analizi için Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Öğretim üyelerinden oluşan uzman grup görüşlerine başvurulmuştur.

Artvin Ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi

Araştırma sahasında bulunan korunan alanlar eşsiz dağ manzaraları, zengin bitki örtüsü, doğa yürüyüşü güzergâhları, hem bitki hem de yaban hayvanları açısından fotoğraf gezintisi yapmaya uygun coğrafi zenginlikler yanında tarihi açıdan da ekoturizme katkı sağlayacak değerlere sahiptirler. Artvin ve çevresi araştırma-inceleme amaçlı gezi gözlem faaliyetlerinin yapılabileceği bir doğal müze özelliği göstermektedir. Artvin'de bulunan milli parklar ve korunan alanlar biyoçeşitlilik açısından da önemli bir doğal ortamlardır. Bu alanlar flora ve fauna bakımından zengindir. Bu zenginliğe sebep olan faktörlerin başında topografik yapısı ve iklim gelmektedir. Bu durum biyoçe-

şitliliğin ve endemik türlerin artmasına neden olmuştur. Artvin kenti ve çevresi doğal güzellikleri ile sadece ekoturizm için önemli bir kaynak değil aynı zamanda ülke biyoçeşitliliği için önemli bir kaynaktır. Artvin kentinde bulunan milli parklar ve korunan alanları ile bilimsel ve ekonomik katma değer sağlayacak özelliktedirler.

Artvin ili ve yakın çevresindeki yoğun orman alanları doğa yürüyüşleri için ideal mekânlardır. Artvin geneline dağılmış bulunan yaylalarda, ahşap ve taş mimarinin en güzel örnekleri bulunmaktadır. Artvin il merkezinde bulunan Kafkasör Turizm Merkezi (Kafkasör Yaylası) başta olmak üzere Borçka Karagöl, Şavşat Karagöl, Hatila Vadisi, Sahara, Kaçkar Dağı'nın güney yamaçlarında yer alan yaylalar köyü, çok geniş orman ve çayır alanlarıyla kaplı olup; kampçılık aktivitelerine uygun destinasyonlardır. İlin sahil şeridinde bulunan plajlarda, orman içi dinlenme yerlerinde, milli parklarda kamp yapmak için uygun alanlar mevcuttur. Bu kamp yerlerinin çoğunda alt yapı sorunları yoktur. Kamp yapmak için uygun yerlerden bazıları; Kafkasör Turizm Merkezi, Borçka Karagöl, Şavşat Karagöl, Hatila Vadisi, Sahara Yaylası, Çurusbil Yaylası, Kılıçkaya Aros Yaylası, Yusufeli Kaçkar Turizm Merkezi ve Yusufeli Çevreli Köyü rafting kamp merkezidir.

Sportif amaçlı turizm dağ ve doğa yürüyüşü Doğu Karadeniz bölgesinin en yüksek dağlarından olan Kaçkar ve Karçal dağlarında Haziran-Ekim ayları arasında dağ yürüyüşleri, ayrıca her mevsimde ilin değişik yörelerinde doğa yürüyüşleri yapılabilecek uygun trekking parkurları bulunmaktadır.

Karçal ve Arsiyan Yaylaları; geçit kuşlarının göç yolları üzerinde bulunması, endemik bitki çeşitliliği ve uygun dağ yürüyüşü parkurları ile Artvin'deki görülebilecek yerlerdendir. Kaçkar Dağları, Bilbilan Yaylası ve Sahara Yaylası atlı doğa yürüyüşü yapılabilecek alanlardır.

Artvin yöresi sağlık turizmi açısından ideal alanlardan biridir. 800 - 2000 m arası yükseltiler "Sağlıklı İklim Kuşağı" kabul edilir. Artvin'de köyler, mezralar ve yaylalar adeta bu özellik hesaplanarak düzenlenmiştir.

Gerek ilginç jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, gerekse özgün bitki topluluğu, Hatila Vadisi'ne Türkiye'de nadir rastlanan bir alan olma özelliğini vermektedir. Ayrıca bu doğal öğelerin bileşimi peyzaj güzellikleri ortaya çıkarmakta ve zengin rekreasyonel potansiyel arz etmektedir.

Şavşat ilçe sınırları içinde bulunan Karagöl - Sahara Milli Parkı, Orman örtüsü, ladin ve göknarlardan meydana gelmiştir. Kocabey Yaylası ve çevresinde alpin zonu türlerine rastlanmaktadır.

Dağ ve Doğa yürüyüşü imkanı sunan Kaçkar Dağı, Altıparmak Dağı, Kafkasör Orman içi Dinlenme Alanı, Borçka-Karagöl, Şavşat-Karagöl, Sahara Yaylası, Karçal Dağı, camili bölgesi yıl boyunca gözlenebilen keskin buzulları, masmavi gölleri, yeşilin her tonuna sahip ormanları, coşkulu dereleri, bin bir çeşit bitkileri ve hayvanları ile doğal bir park görünümündedir.

İlin geneli ilginç doğal yapısı ve yeşil alanları ile fotoğrafçılık için önemli potansiyeldir. İlde özellikle Borçka Karagöl mevkinde son derece güzel son bahar renklenmesi gözlenmekte, bu renklenme ile gölün doğal güzelliğinin birleşmesi olağanüstü manzaralar ortaya koymaktadır. Bunun

yanısıra Şavşat ve yaylaları, Ardanuç Cehennemdersi Kanyonu, Yusufeli Altıparmak ve Kaçkar dağları her mevsim ayrı güzellikler sunmaktadır.

Bölgenin başta iklim özellikleri olmak üzere; doğal yapısı olağanüstü biyo-çeşitliliği sağlamıştır. İlde 119 endemik tür olmak üzere, toplam 1268 tür mevcuttur. İl türkiye florasının yaklaşık %13'ünü barındırmaktadır. İlde dünyada sadece iki türü olan dağ gülü, Türkiye orman güllerinin bütün melez ve türleri bulunmaktadır. Bölge pek çok bitki çeşidi bakımından zengin bir örtüye sahiptir. Bu alanlar "biogenetik rezerv" karakteri göstermektedir. Biogenetik rezerv alanları, eşsiz nitelikteki korunması zorunlu alanlar olup, bilimsel amaçlı turlar için dünya ölçeğinde büyük önem taşımaktadır. Sadece Artvin'de yetişen (endemik) ve nesli tehlike altında olan Artvin zambağı (*Lilium carniolicum var. Artvinense*), dünyada sadece iki türü olan (diğer türü alplerde) ve nesli tehlike altında olan dağ gülü (*Rhodothamnus sessilifolius*) ve artvin safranı (*Crocus biflorus var artvinensis*) türlerinin doğal yetişme alanı olması, Doğu Karadeniz bölgesinde sadece iki yerde olan kalıntı fıstıkçanı meşçeresinin olması Botanik turizm imkanlarına olanak sağlamaktadır (Surat 2011).

Kuş gözlemciliği doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan bir gözlem turizmidir. Türkiye dünya üzerindeki eşsiz konumu nedeniyle Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren bir köprü durumundadır. Önemli Kuş Alanları (ÖKA), kuşların korunması için uluslararası düzeyde önem taşıyan ekosistemlerdir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde iki tane ÖKA bulunmaktadır. Bölgede bulunan iki önemli kuş alanından biri Artvin'in de içinde yer aldığı (Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Rize, Erzurum) Doğu Karadeniz Dağları Önemli Kuş Alanı (ÖKA)'dır. Aynı zamanda kuş gözlemcilerine göç döneminde muhteşem manzaralar sunan Artvin ve çevresi, kuş gözlemciliği açısından önemli bir bölgedir. Doğu Karadeniz Dağları'ndaki en önemli geçit alanı olan Çoruh Vadisi'ni bir göç rotası olarak her yıl ilkbahar ve sonbahar aylarında 200.000'den fazla yırtıcı kullanmaktadır. Dağ Horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*), KafkasÇıvgını (*Phylloscopus sindianus*), Sürmeli Dağbülbulü (*Prunella ocularis*), Duvar Tırmaşıkkuşu (*Tichodroma muraria*), Urkeklik (*Tetraogallus caspius*), Alamecek (*Rhodopechys sanguinea*), Kara İskete (*Serinus pusillus*), Sakallı Akbaba (*Gypaetus barbatus*) ve Kızıl Akbaba (*Gyps fulvus*) gibi nadir ya da bölgeye özgü kuş türleri de Çoruh Vadisi ve çevresinde rahatlıkla gözlenebilmektedir. Avrupa için nadir bir çok kuş türü vadede rahatça gözlenebildiğinden, bölge kuş gözlem turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu turizm türünün, dünya genelinde 25 milyar dolarlık bir turizm girdisine sahip olduğu bilinmektedir. Bu konuda yapılacak çalışma ve yatırımlar kuş gözlemcilerini ve kuş gözlem topluluklarını Artvin'e çekecek, böylelikle bu turizm potansiyeli de harekete geçirilmiş olacaktır (Bekir vd.,2005; Göktürk vd., 2008).

İl sınırları içinde yer alan Altıparmak (barhal) çayı, Kaçkar dağlarının güney yamaçlarından doğan yaklaşık 260 km. uzunluğundaki nehirde, 4 farklı etapta rafting yapılabilir.

Yayla turizmi, il'in kendine has coğrafyası ve iklimi ile zengin yaşama kültürünün birleştiği yayla yaşantısı önemlidir. İl sınırlarında çok sayıda bulunan otantik yaylalar; bakir tabiatı, soğuk suları, serinliği ile önemli bir potansiyeldir. Yaylalarda yapılan yerel etkinlik ve festivaller hem festivalin ya da etkinliğin yapıldığı yörenin tanıtımının yapılması hem de yerel ekonomiye katkı sağlanması, gelenek ve göreneklerin yaşatılması ve yöre halkının sanat ve kültür ile ilgili beklentilerinin karşılanması ile yörede hem iç turizm hem de dış turizmin gelişmesine olanak sağlanmaktadır. Bu sebeple Artvin ili ve yakın çevresi bu etkinliklerle yönünden oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Şubatın son haftasından başlayıp Ağustos ayının 2. haftasına kadar geçen dönem içerisinde karakucak ve boğa güreşleri düzenlenmektedir. Karakucak ve boğa güreşlerinin yanı sıra Artvin merkez, Yusufeli, Şavşat, Ardanuç, Borçka, Arhavi ve hopa ilçelerinde festival ve şenlikler düzenlenmektedir. Mersivan Yaylası, Beyazsu yaylaları, Yaylalar Köyü; Kaçkar Dağları'na çıkış rotaları, Meydancık Yaylaları; köşk benzeri ahşap evlerin yer aldığı, Papart Ormanları, Borçka-Gorgit Yaylası; doğal yaşlı ormanları, Kafkasör Turizm Merkezi (Kafkasör Yaylası); Ciskaro, Yalnızhasan ve Acısu diye adlandırılan şifalı suları, Karçal ve Arsiyan Yaylaları; geçit kuşlarının göç yolları üzerinde bulunması, endemik bitki çeşitliliği ve uygun trekking parkurları ile Artvin'deki görülebilecek yerlerdendir.

Borçka ve Camili, bozulmamış ekosistemlerin, eşsiz doğal oluşumların ve kültürel-folklorik değerlerin öne çıktığı alternatif turizm potansiyeli yüksek bir alandır. Karagöl Tabiatı Koruma Alanı, Camili-Efeler Tabiatı Koruma Alanı, Gorgit Tabiatı Koruma Alanlarının özgün doğal yapısı, anıt ağaçları, folklorik değerleri ile doğa tanıma, vahşi yaşamı izleme, akarsu ve dağ sporları imkanları, botanik ve yaban hayatı turizmi imkanlarına olanak sağlamaktadır.

Hatilla milli parkının özgün doğal yapısı, dağ sporlarını yapma, doğa tanıma, vahşi yaşamı izleme, doğa tanıma, kamp yapma, bitki ve yaban hayatı inceleme, yürüyüş, foto safari gibi etkinlikleri yapmaya imkan tanımaktadır.

Karagöl Sahara milli parkının bozulmamış ekosistem yapısı, eşsiz doğal oluşumları, doğa inceleme, kamp yapma, bitki ve yaban hayatı inceleme, yürüyüş, foto safari, kültür turizmi (geleneksel yaşam tarzı, tarihi ve mimari dokular) gibi etkinlikleri yapmak için uygun bir alandır.

Artvin, 210'a yakın tür ile kelebek çeşitliliği açısından Türkiye'nin en zengin illerinden biridir. Kelebek yoğunluğu özellikle Kaçkar Dağları'nın güney eteklerindeki açık çayırlarda, Barhal çayı boyunca, Çoruh nehri'nin Yusufeli-Kılıçkaya arasında kalan bölümünde en yüksek düzeyine ulaşır. Yusufeli ilçesinin Yaylalar köyü yalnız kelebek çeşitliliği ve yoğunluğu açısından değil, Avrupa'da nesli tehdit altında olan bazı nadir türleri barındırması açısından da Türkiye'nin en önemli kelebek alanlarından biridir. Türkiye'nin endemik türlerinden merhaba çokgözlü (*polyommatus merhaba*) çoruh vadisi'nde, hopfer'in çokgözlüsü (*polyommatus hoppferi*) ilin güney yarısında, çokgözlü türk mavisi (*polyommatus turcicus*) kaçkarların etekle-

rindeki çayırlarda, çokgözlü büyük turan mavisi (*polyommatus aedon*) ise ilin güneybatı bölgesinde, özellikle Yusufeli ilçesinde kolaylıkla görülebilecek türler arasındadır. Kuzey Avrupa Ve Kuzey Amerika'nın yaygın türlerinden yalancı virgül (*nymphalis vaualbum*) son yüzyıl içinde Türkiye'de yalnızca Artvin ilinde meydana yakınlarında görülmüştür. 1999 yılında ise Gürcistan yalancı cadısı (*psuedochazara gruensis*) adlı türün Türkiye'deki ilk kaydı Kaçkar dağları eteklerinde yaylalar Köyü'nde 2400 metrede gerçekleştirilmiştir (Kurt ve Balkız, 2011). İl sınırları içerisindeki kelebek alanları koruma altına alınarak, eko turizme açılmalıdır.

Güngör ve Cengiz (2006)'in yapmış oldukları çalışmalarında; ilin büyük bir bölümünde iklim konforu potansiyeli çok yüksek ve yüksek çıkmıştır. İlin tamamında düşük ve çok düşük iklim konforu potansiyeli olan alana rastlanılmamıştır. Artvin merkez ilçesinden Yusufeli ilçesine doğru bir hat boyunca iklim konforu potansiyeli çok yüksek olarak belirlenmiştir. İl bütünüyle değerlendirilerek biyokonfor olan alanlarda yapılabilecek diğer ekoturizm etkinlikleri ile bir bütün biyokonfor rotası-rotaları belirlenebilir.

Ekoturizm faaliyetleri yapılırken fiziki coğrafya özellikleri, çevrenin ve doğal kaynakların korunması ve zarar verecek yöntemlerden de kaçınılması gerekmektedir. Ekoturistlerin yörede daha uzun kalmalarını sağlamak için; hiç beton kullanılmadan yapılan geleneksel konutlarda konaklamanın sağlıklı olduğunun iyi bir şekilde anlatılması gerekmektedir. Böylelikle ekoturistlerin yörede daha uzun süre kalmaları sağlanarak yöreye ekoturizmden daha fazla gelir temini sağlanmış olacaktır. Çalışma alanı geleneksel konutlar yönünden oldukça zengin bir kaynak değerine sahiptir. Ahşap ve taş malzemenin ustalıklı kullanıldığı Arhavi evleri, ahşap el işçiliğinin en güzel örneklerini barındıran Şavşat evleri, Yusufeli evleri vb gibi mimari yapıları hiç bozulmamış geleneksel konutlar mevcuttur. Fakat bu konutların büyük bir çoğunluğu turizme hizmet verecek bir alt yapıya sahip değildir. Pansiyon olarak kullanılan geleneksel konut sayısı da oldukça azdır. Buna karşılık pansiyonculuk anlamında yörenin sahip olduğu potansiyel oldukça yüksektir.

GZFT Analizi: Artvin ve Çevresinin Ekoturizminin Güçlü Ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler

İlin güçlü-zayıf yönleri ve fırsat-tehditlerine yönelik SWOT faktörleri de Tablo 1'de verilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu faktörler ve ilin turizm değerleri ekoturizm açısından değerlendirilmiştir ve gruplandırılmıştır.

Tablo 1. Artvin İlinin Ekoturizm Açısından GZFT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER
<ul style="list-style-type: none"> • Doğal ve kültürel mirasa dayalı çekim noktalarının varlığı • Güvenli olması • Suç oranının düşük olması • Yüksek eğitim seviyesi • Açık fikirli-geleceğe odaklı yöre insanı • Ekoturizm gelişimine ilişkin farkındalık/olumlu bir yaklaşım • Yapılan turizm etkinlikleri

<ul style="list-style-type: none">
• Hali hazırdaki turist oranı
• Zengin su kaynakları
• Zengin orman kaynakları
• Zengin biyolojik çeşitlilik kaynaklarının varlığı
• Doğal yaşlı ormanların varlığı
• Alternatif turizme olan ilginin artması
• Seçkin özellikteki doğal alanların varlığı
• Yaban hayatını izleme imkânlarının olması
• İlin stratejik konumu
• Sarp sınır kapısının varlığı
• İklim şartları
• Korunması öncelikli türlerin varlığı
• Boş zaman ve rekreatif kullanımlara uygun alanların varlığı
• Kırsal turizm etkinliklerinin yapılabilir potansiyelinin olması
• Zengin doğal/kültürel kaynak değerlerine sahip olması
• Zengin florastik yapısı
• Korunmuş yerel kültürel değerler
• Çok sayıda korunan alanların var olması
• Yüksek eğitim seviyesi
• Sivil toplum örgütlerinin varlığı
• İlin farklı coğrafik yapılara sahip olması
• Zengin biyolojik çeşitlilik kaynaklarının varlığı
• Ürün ve hizmet kalitesinin yüksek olması
• Yardımcı tesislerin varlığı
• Bilgiye ulaşım kolaylığı
• İklim şartları
<ul style="list-style-type: none">
• ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none">
• Sağlık hizmetlerinin yeterli düzeyde olmaması
• Katı atıkların düzenli depolanmaması
• Yöreyle özgü ekonomik faaliyetlerin olmaması
• Yöresel el sanatlarının halen yapılabilmesi fakat sergilenememesi/satışlarının olmaması<ul style="list-style-type: none">
• Kültür ve kimliğini yansıtamaması
• Ulaşım imkânlarının yetersiz olması
• Tanımlayıcı ve yönlendirici, genel enformasyon tabelaların var olması/yeterli olmaması<ul style="list-style-type: none">
• Yeterli park kapasitesinin olmaması
• Kırsal yerleşmelerin dağınık olması
• Mülkiyet sorunları
• Topografik koşullar
• Alt yapı eksikliği
• Tarım alanlarının küçük ölçekli olması
• Barınma-konaklama imkanlarının yeterli olmaması
• Yeterli sayıda yeme içme hizmet birimlerinin olmaması
• Harita/broşür/internet/klavuz ve rehber imkanlarının yeterli olmaması
• Ürün ve hizmet kalitesinin yüksek olmaması
• İlgili gruplarının ve paydaşların birbirleri ile olan kısıtlı iletişimleri
• Yeterli ziyaretçi kapasitesine sahip tesislerin olmayışı
• Ekolojik planlamanın olmaması
• İlde turistik altyapı hizmetlerinin yeterli olmaması
• Turizm işletmelerinde kalifiye elemanlarının yetersizliği

<ul style="list-style-type: none"> • FIRSATLAR • Yüksek eğitim seviyesi • Açık fikirli-geleceğe odaklı yöre insanı • Ekoturizm gelişimine ilişkin farkındalık/olumlu bir yaklaşım • Yapılan turizm etkinlikleri • Hali hazırdaki turist oranı • Sivil toplum örgütlerinin varlığı • Topografik koşullar • İlin farklı coğrafik yapılara sahip olması • Su kaynaklarından yeterli düzeyde ve doğru şekillerde faydalanılabilme • Zengin biyolojik çeşitlilik kaynaklarının varlığı • Kaynakların korunması yönünde artan bilinçlenme • Yerel halkın doğal kaynakların yönetimi ile ilgili yetki ve sorumluluklara katılma eğilimi • Alternatif turizme olan ilginin artması • Hizmet sektörüne yönelik yeterli desteğin sağlanması • Ürün ve hizmet kalitesinin yüksek olması • Yardımcı tesislerin varlığı • Bilgiye ulaşım kolaylığı • İklim şartları • Alternatif turizm etkinliklerinin yapılabilir olması • 4 mevsim ziyaretçi potansiyelinin olması
<ul style="list-style-type: none"> • TEHTİDLER • Su ve toprak kirliliği • Katı atıkların düzenli depolanması • Orman alanlarının amaç dışı kullanımına yönelik taleplerin artması • Turizm aktivitelerinde aktif rol oynayabilecek genç nüfusun bölgeden göç etmesi • Plansız imar-iskan faaliyetleri • Yetersiz altyapı yatırımları • Hizmet kalitesinin düşük olması • Yöre insanının göç etmesi • Yöre halkı için sürdürülebilir geçim kaynaklarının planlanmaması • Geleneksel yapıların korunmaması • Tarihi değerlerin korunmaması/turizme kazandırılmasına yönelik çalışmaların yetersiz olması

Sonuç ve Öneriler

Doğal, tarihi ve kültürel değerleri ile Artvin kenti Türkiye'nin turizm potansiyeli açısından önem taşıyan kentlerinden biridir. Ancak Artvin kenti ve yakın çevresinde bulunan bu kaynakların bir kısmı yeterli tanıtım yapılmadığı, bir kısmı ise gerekli turizm yatırımının yapılamaması gibi nedenlerle gelişme gösterememiş, dolayısıyla turizm anlamında tanımlı mekânlar haline dönüşmemiştir.

Artvin ili ve çevresinin doğal ve sosyo-kültürel değerlerini ekoturizm bağlamında turizmin hizmetine sunarken, buraların taşıma kapasitesinin öncelikle ele alınması, incelenmesi gereklidir. Çünkü turistik bölgelerin taşıma kapasiteleri desteklenen turizm türüne bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. O nedenle turizm bölgesindeki turizm gelişiminin gelişme eğiliminin yönü belirlenmelidir. Bu belirlemeler Turizm planlamasında

stratejik kararların alınmasına da yardım edecektir. Bu yaklaşımla taşıma kapasitelerinin sınırlarının aşılmaması sağlanacağı için uzun vade de bölgenin çekiciliğini yitirmemesi de sağlanmış olacaktır. Yoksa gelir getirici etkisi ön plana çıkarılarak yapılacak ekoturizm faaliyetleri bir süre sonra kapasitenin aşılması veya kapasitenin yanlış kullanımı gibi nedenlerle ortaya çıkacak çevre sorunları nedeniyle turizmin kendini yaratan ana unsurları tahrip eden, yıkan ve yok eden bir yapıyı yaratabilecektir. O nedenle Artvin ili ve çevresinde yoğun bir ekoturizm faaliyetlerine girilmek ve farklı turizm türlerine yönelenerek, turizm tüm yıla yayılmak isteniyorsa; mutlaka yörenin turizm envanterinin ve taşıma kapasitesinin ortaya net bir şekilde ortaya konması gerekmektedir.

Doğal kaynaklar bakımından zengin bir çeşitlilik sunan Artvin'de; son yıllarda, en fazla talep gören alanların belirlenmesi ve bu alanların yönetim planlarının yapılması çalışmalarına öncelik verilmiştir. Korunması kaçınılmaz olan milli park, sit alanı gibi yasal statülerle koruma altına alınmışsa da bu alanların koruma kullanma dengeleri, henüz istenilen düzeyde değildir.

Ekoturizm amaçlı gelen turistlerin de zaten görmek istediği bozulmamış bir doğa ve bozulmamış kültürlerdir. Bunun gibi, özellikle havza bazında yapılacak planlamalar ekoturizme yönelik uygulamalarda başarının önemli adımlarından biridir. Artvin'de ekoturizm amaçlı gelen turistlerin en fazla ilgi gösterdiği ekoturizm aktivitelerinin başında ise doğa yürüyüşleri, rafting, flora keşif-yaban hayatı gözleme gelmektedir.

Uzun yıllar, yetersiz ve yanlış politikalar nedeniyle yabancı tur operatörlerinin politikaları bizim turizm faaliyetlerimizi yönlendirmiştir. Turizm politikası, Türkiye'nin kaynaklarını korurken turizmden hak ettiği payı alacak şekilde yeniden düzenlenmeli, ilgili kurum ve kuruluşlar bu politikaların belirlenmesi, uygulanması ve denetimi gibi her aşamada işbirliği yaparak gerekli sorumluluğu üzerine almalıdır. Denetimlere ağırlık verilmelidir. Acenteler kanalıyla gelen ekoturistler biraz daha kontrol edilebilir durumdadır ancak tamamen bireysel olarak gelip fauna ve flora bakımından tehlike altındaki türleri de kapsayabilen özel ilgi turlarına yönelik seyahatlerin büyük çoğunluğu denetimsiz, kontrol dışıdır. Türkiyede resmi olarak kayıtlı olmadıkları halde turizm faaliyetinde bulunan, yabancı turizm acentelerinin de denetlenmesi ve çalışma koşullarının yasal olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Ekoturizm içinde yer alan kuş gözleme, botanik turları gibi özel ilgi turizmine yönelik profesyonel anlamda yetişmiş uzman rehberlere acilen ihtiyaç vardır. Bir diğer konu da ekoturizm amaçlı Artvini ziyaret eden ekoturistler için özel ilgi turlarına yönelik rehber kitapların, tanıtıcı yayınların bulunmaması ya da çok az olması, aynı zamanda doğal alanlarda doğaya uyumlu ve yeterli düzeyde tanıtıcı levhaların eksikliğidir.

Acentelerde, beraberindeki guruplara öncülük eden rehberlere, doğanın korunması, dikkatli kullanılması vb. konularda eğitimler verilebilir. Tehlike altında bulunan türler, bu türlerin bulunduğu bölgeler, ya da bu türlerle ilgili daha dikkatli olunması gereken dönemler (üreme dönemleri

gibi) tanıtılmalıdır. Gerekli eğitimleri tamamlayan acenteler sertifika verilerek ayrıcalıklı hale getirilmelidir. Bu gibi sertifikaların acentelerin tanıtım broşürlerinde yer alması hem turistlerin tatil seçimlerinde hem de doğa koruma çalışmalarına verilen öneme dikkat çekilmesinde etkili olacaktır.

Başarılı bir turizmin gelişimi ve yönetimi her düzeyde planlamayı gerektirmektedir. Dünyadaki pek çok turizm alanındaki deneyim, turizmden önemli sorunlar yaşamadan faydalanabilmek ve turist piyasalarını sürekli tatmin edebilmek için, uzun dönemleri dikkate alan, planlanmış yaklaşımların gerekli olduğunu göstermektedir (WTO 1994). Bununla birlikte, kültür ve doğa gibi kalıcı zararlar görebilecek, kırılabilir değerlerle etkileşim içerisinde gerçekleştirilen ekoturizm alanında planlama yaklaşımı daha da önem kazanmaktadır.

Ekoturizm planlarının yanlış kararlar ve uygulamaları doğal ve kültürel kaynakların yok olmasına, ekoturizm ile ilgili grupların taleplerinin çatışmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ekoturizm planlamasında otantik ve gelişmemiş ortamların tercih edilmesi, yerel ilgi gruplarını gelişememe korkusuna yöneltmekte ve onları ekoturizme karşı gruplar haline dönüştürebilmektedir. Bu nedenle ekoturizm kararlarının, yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamlarına etkileri planlama aşamasında hem dikkate alınmalı, hem de ilgi gruplarına gösterilmelidir.

İlde bulunan korunan alanlara yerli ve yabancı turistler günübirlik ziyaretler yapabilmektedir. Ancak bu ziyaretler kontrollü ve denetimli bir şekilde yapılmamaktadır. Bu yüzden korunan alanların hepsinde; giriş ünitesinin ve ziyaretçi merkezinin yapılması gerekmektedir. Bu durum bu alanların korunması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu alanların girişinde alınacak ücret bu alanların altyapı ihtiyaçlarının giderilmesine de kaynak oluşturacaktır. Milli parklar ve diğer korunan alanların içerisinde uygun alanlarda konaklama, dinlenme, yeme-içme ve tuvalet gibi temel ihtiyaçlar doğal yapıya zarar vermeden tesis edilmelidir. Ayrıca uygun yerlere milli park ve korunan alanlarla ilgili tanıtıcı levhaların konulması, broşür ve katalogların hazırlanması bu alanların tanıtımını hızlandıracaktır. Tüm bu faaliyetler yapılırken çevrenin ve doğal kaynakların korunması ve zarar verecek yöntemlerden de kaçınılması gerekmektedir. Çünkü ekoturizm çevreyle barışık, çevre dostu ve yöre halkına fayda sağlayan bir turizm şeklidir. Ayrıca yöre halkına milli park ve korunan alanların sağlayacağı ekonomik ve sosyal katkının önemi anlatılarak bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Değişen turizm anlayışına ve değişen tatil ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte hala bozulmamış bir doğaya sahip olan Artvin ve çevresine yönelik ekoturizm ana teması çerçevesinde bir turizm anlayışı geliştirilmelidir. Böylelikle doğru pazarlama ve tanıtım stratejileri ile yörede süregelen turizm anlayışını daha korumacı bir turizm anlayışına dönüştürerek iç ve dış turizme hizmet eder hale getirilebilir.

Yöreye yönelik turizm amaçlı yapılmış çalışmalarda Karadeniz insanının genellikle sıcakkanlı ve misafirperver olması yöreye yönelik güçlerden (üs-

tünlüklerden) bir tanesidir. Özellikle kırsal kesimde karşılaştığınız veya bir şey sorduğunuz da insanlar sizlere yardımcı olma eğilimindedir. Bu durum turizm açısından faydalarının doğru yönlendirilmesi halinde ise turizme kazandırılacak bir güçtür. Dünya çapında önemi bulunan biyoçeşitlilik, endemik türler, flora ve fauna zenginliği bölgenin bu türlere paralel geliştirebilecek turizm türleri ile yöreye yönelik olumlu bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Yöre için söylenebilecek bir diğer içsel güç ise yörede hazır nitelikte olan festivaller, yayla şenlikleri var olmasıdır. Özellikle yayla şenlikleri tanıtımla uygun birer turizm ürünü haline dönüştürülebilecek nitelikteki ürünlerdir. Yörenin en büyük eksiklerinden bir tanesi de yörenin tanınırlığının eksik ve donanımsız yapılmasıdır. Turizm eğitimi sorunları bölgenin eksiklerinden biridir. Turizm konusunda eğitim eksikliği nedeniyle konaklama, yeme-içme, ulaşım ve eğlence sektörlerinde uygulama konusunda yetersiz kalmaktadır. Burada ifade edilecek husus ise eğitilmiş personelin sayısal eksikliği değil niteliksel eksikliğidir. Özellikle eğitim almış personelin sektörün özelliklerinden kaynaklanan nedenlerden dolayı sektörde çalışmaları bu eksikliğin fazlaşmasında en büyük etkenler arasındadır. Planlama sorunu da ortaya çıkabilecek sorunlardan bir tanesidir. Özellikle düzenlenen turların aynı bölgeye düzenlenmesi o alanlarda plansızlıktan kaynaklanan tahribatlara neden olmaktadır. Artvin’de genel anlamda ulaşım imkânlarının kısıtlı olması destinasyonlar için birincil gerekli şartlardan olan ulaşılabilirliğin tamamen zayıf konumda kaldığı görülmektedir. Tehditler yörede turizmin gelişmesine öncülük edecek insanların olmayışı bir tehdit unsuru olarak algılanabilir.

Özellikle ekoturist olarak tanımladığımız turist kitesinin yüksek olan tatmin düzeyini karşılayabilecek rehberlik hizmetinin sağlanması oldukça önemlidir. Yöreyi yeterince tanımayan rehberlerle yapılan turlar da ekoturistlerin tatmin düzeyi düşeceği için alana olan ilgi de azalacaktır.

Türkiye’de turizmin en büyük sorunlardan bir tanesi turizmin mevsimsellik özellik göstermesi ve bu bağlamda turizmin 12 aya yayılması çabalarında alternatif turizm türlerine yönelik çalışmalar yapılması bu alanda yoğun kapasiteye sahip olan Artvin için önemli fırsatlar sunabilmektedir. Yörenin doğu bölümünün Rusya’ya yakın olması, batı bölümlerinin ise ülkenin büyük kentlerine yakın olması, bu amaçla iç turizme hizmet edebilecek nitelikte ve kapasitede olması bölgeye yönelik fırsatlardan bir diğerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte yörenin alt yapı yatırımları ve üst yapı yatırımları da tamamlanmış olmaması bu duruma engel olsa da bu tür bir potansiyelin var olduğundan söz edebilir. İnsanların kendi yarattıkları kitle turizm kalabalığından kaçmak istemesi, bununla birlikte turizm bakanlığının yapmış olduğu 2023 stratejisinde 20 milyon kişinin iç turizme dâhil edilmesi hedefleri, bir araya getirildiğinde bu durum Artvin için iyi bir fırsat olması algılanabilir.

Çalışma alanında ekoturizm faaliyetlerinin gelişmesini sağlayabilecek öneriler;

• Çoruh Nehrinin yanısıra Yusufelin ilçesinde bulunan Barhal çayı gibi bölgenin akarsularında su sporları festival niteliğinde gerçekleştirilerek ekonomik ve kültürel kalkınma sağlanabilir.

• Şavşat'ın Hantuşet (Hanlı) ile Verhunal (Karaağaç) Köyleri'nin yaylalarının civarında bulunan Ağgöl, Karagöl-Sahara Milli Parkı sınırları içerisinde Meşeli Karagöl, Arsiyan Gölleri, Çimenli Göl, Kız Gölü, Boğa Gölü ve çevreleri dağ yürüyüşü ve kamp etkinliği için planlanabilir.

• Kaçkar dağı, Karçal Dağı, Kürdevan Dağı, Altıparmak Dağları, Maçahel, Papart, Otingo ve Yalnızçam Ormanları dağ yürüyüşü, dağcılık sporları ve botanik turizmi gibi etkinlikler için uygun alanlar olup bu yerlerde yapılacak turistik aktiviteler ile hem yörenin tanınmasına hemde ekonomik kalkınması sağlanabilir.

• Çoruh Nehri Vadisi, aynı zamanda kuşların göç yolu üzerindedir. Önemli Kuş Alanlarından biri olan ilde kuşların gözlemlenmesi yörede turizminin gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

• Ulaşım alt yapısının istenilen düzeyde gelişmemiş olması, İlin zengin doğa turizm potansiyelini işlevsel hale getirmek için sermaye ve kalifiye eleman yetersiz olması ve ilde uygun konaklama ve informatik hizmetlerin yeterli ölçüde gelişmemiş olması ildeki ekoturizm faaliyetlerinin gelişmesi önünde görülen en büyük engellerdir. Ulaşım, enformasyon ve konaklama konusunda turistlerin kolaylıkla ulaşabilecekleri bir rehberlik ve hizmet servisi sağlanması yönünde çalışmalar yapılmalı.

• Ekoturizm alanı olabilecek alanlarda ve güzergah üzerinde yer alan mağara, şelale, ilginç anıt ağaç ve kaya oluşumu, sportif alanlar, kamping alanları vb. çekicilikler için çevre düzenlemelerinin ve altyapıların oluşturulması sağlanmalı.

• Turizm aks bölgelerindeki yerel halka pansiyonculuk ve rehberlik eğitiminin verilmeli.

• Bölge- ülke genelinde gerekli tanıtım ve reklam çalışmaları istenilen düzeye getirilmeli.

• Alternatif gezi güzergâhları, farklı gidiş istikametleri, tabelalar ve giriş noktaları, enformasyon merkezleri oluşturulmalı

• İl sınırları içerisinde bulunan korunan alanlar için giriş/ kabul noktalarının oluşturulmalı ve buralarda ziyaretçilere farklı güzergâhları ve yöresel özellikleri gösteren mola noktaları ve tur güzergâhlarını gösteren haritaların sunulmalı.

• Doğa turizmi için kullanılacak alanlarda, çeşme, wc, barınak, mesafe ve yön levhalarının tamamlanması, dağ yürüyüşü rotalarının "Küresel Yer Belirleme Sistemi (GPS)" ile uydulara tanıtılması, yeni taşıt yolu açılmaması sağlanmalı.

• Yöredeki ekoturizm zenginliklerinin araştırılması ve gözlemlenmesine imkân verecek ve bunun bilimsel anlamda uygulamasını sağlayacak araştırma istasyonlarının kurulması sağlanmalıdır.

Çalışma alanında ekoturizm faaliyetlerinin gelişmesini sağlayabilecek stratejiler;

Strateji 1: Ekoturizm köylerinin oluşturulması Stratejisi:

Dünyanın farklı ülkelerinde kırsal alanlarda ekoturizm adı altında çeşitli uygulamaları söz konusu olmaktadır. İl genelinde de doğal, kültürel ve görsel peyzaj değerlerine sahip köyler için “**ekoturizm köyleri**” oluşturulması ile yöresel kırsal ekonomilerin güçlenmesine ve söz konusu yerleşimlerdeki değerlerin bozulmadan gelecek kuşaklara taşınmasına imkan sağlanacaktır.

Strateji 2: Tanıtım stratejisi:

Yörenin ulusal ve uluslararası piyasada ekoturizm açısından doğru pazar bulabilmesi için doğru stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. İlde ekoturizmin gelişmesi için Artvin imajının yaratılması il’in ulusal ve uluslararası düzeyde, tanınması bazı simgelerin hatırlanması ve seyahat programı düzenlenmesinde bu imajın yaratılması gerekmektedir. İl’in sahip olduğu kültürel ve doğal özgün değerler, imaj yaratımına son derece uygundur. İlin sahip olduğu kültürel değerlerin özellikle elektronik ortamda tanıtımı, ayrıca, bunları anlatan basılı materyallerin hazırlanması (kitap, broşür, poster ve benzerleri), il özelliklerini anlatacak biçimde ambalajlanması yararlı olacaktır. Bu konuda yapılabilecek en önemli adımların başında Artvin’in sahip olduğu tüm değerlerin ayrı ayrı işlenebildiği kartpostallar, stickerlar, magnetler, posterler, anahtarlıklar, el işçiliği ürünler, ahşap ürünler, baskı yapılmış şapka-tişört gibi vb. ürünlerin oluşturulması gerekmektedir. Artvin genelinde il ve ilçe merkezlerinde yapılan el sanatlarının sergilendiği ve satılabildiği merkezler açılmalıdır.

İl hakkında gerek seyahat öncesinde ve gerekse seyahat sırasında kullanılabilir yeterli, doğru ve kolay bilgi sağlanabilmesi gerekmektedir. Bu amaçla daha spesifik bilgilerinde içerisinde olduğu belki konularına göre farklı kataloglara ayrılmış ilin tanıtımı için broşürler hazırlanmalı. Örneğin sadece ilin ayrı ilçelerin ayrı kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesisleri, sadece kültürel değerleri, sadece trekking rotalarını, sadece flora-fauna rotaları, yayla rotaları, festival rotaları gibi spesifik broşürler hazırlanmalı. Bunun içinde bilimsel açıdan envanter çalışması eksiksiz yapılmalıdır.

Strateji3: Planlama Stratejisi:

İlin coğrafi yapısı ve turizm potansiyeli, farklı ekoturizm akslarının ya da koridorlarının oluşmasına olanak tanımaktadır. İlin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler dikkate alınarak ekoturizm koridorları oluşturulmalı. Ekoturizm etkinlikleri başında Doğa yürüyüşü, Dağcılık, Doğa bisikleti, Botanik turizmi, Yaban Hayatı gözlemciliği, Kuş-Kelebek gözlemciliği, tarım-çiftlik turizmi, Su sporları, Festival-Şenlik turizmi, kültürel değerleri tanıma vb. etkinlikler gelmektedir. Bu etkinlikler dikkate alınarak belirli periyotlarda-dönemlerde, başta özellikle yaşlı ormanlar olmak üzere, ender bulunan değerleri, zengin flora ve faunası, festival ve şenlikler gibi en iyi ve en zengin örneklerinin sunulduğu ekoturizm rotaları oluşturulmalıdır. Örneğin İl’de uzun süredir yapılan Ardanuç Karakucak Güreşleri Ve Efkari Baba Aşıklar Şenliği, Arhavi Kültür Ve Sanat Festivali, Şavşat Sahara Pancar Fes-

tivali ve Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali vb. şenlikler konsept içerikli düzenlenmeli "festival ayı" olarak birbirine bağlı düzenlenmeli, tarihleri birbirini izlemelidir. Doğal değerlerin bu tür kültürel etkinliklerle bütünleşmesi durumunda ürünün çekiciliği artırmaktadır.

İlde bulunan tarihi eserlerden bir çoğunun acil restorasyon ihtiyacı bulunmaktadır. Barajlar nedeniyle su altında kalabilecek tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve hatta tekrardan turizm amaçlı kullanıma açılabilmesi için bir program geliştirilmelidir. Yaylalarda bulunan ahşap mimarinin korunması ve betonarme yapılara dönüşmesinin engellenmesi gerekmektedir. Flora ve fauna bakımından son derece zengin olan ilde botanik ve yaban hayatı müzeleri oluşturularak turizmin hizmetine sunulmalıdır.

Ekoturizm hareketliliğinin olabileceği alanlar ile normal turizm etkinliklerinin yapılabilmesi için turizm alanları ayrı ayrı değerlendirilerek aralarında bağ kurulmaya çalışılmalıdır. Ekoturizm etkinliklerinin yapılabilmesi rotalarda-bölgelerde-alanlarda ekoturizm prensiplerinden ödün verilmemelidir.

Strateji 4: Pazarlama Stratejisi:

Tur operatörleri ve seyahat acenteleri, pazarlamanın en önemli aktörleridir. Bu bağlamda, sektörün diğer ortakları; uluslararası, ulusal ve bölgesel operatörlerle yakın işbirliği içinde olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek üzere; uluslararası acentelerle daha yakın ilişkilerin kurulması, dış pazarlara açılma olanaklarının araştırılması ve uluslararası fuarlara katılım gibi önlemler gündemde olmalıdır.

Strateji 5: Alt yapı stratejisi:

Artvin ilinde ulaşımın güvenli, ekonomik, hızlı olmasını sağlayacak ulaşım altyapısının iyileştirilmeli, mevcut yolların bakımına önem verilmelidir. Artvin'de karayolu ulaşımına alternatif olmadığından, yağışlı havalarda seyahat çok tehlikeli olup, sık sık kaya düşme ve yamaç akıntısı tehlikesi yaşanmaktadır. Bu gibi alanlarda yol şevlerinin stabil hale getirilmesi için doğal yapıya uygun teknikler uygulanmalıdır. Çağdaş telekomünikasyon, radyo, televizyon ve bilgi ağları kurulması hem yerel halk için hem de ili ziyarete gelen turist için, gelişen telekomünikasyon hizmetlerinden, hızlı, kaliteli, güvenli ve ekonomik bir şekilde yararlanmasını sağlayabilecek bilgi ağları ve iletişim araçları geliştirilmelidir.

Strateji 6: Olumsuz etkileri azaltmaya yönelik strateji:

Ekoturizm doğanın korunmasına yönelik bilinçlenmenin oluşmasına katkıları olmaktadır. Fakat bu sağladığı yararların yanı sıra zamanla kitle turizmine yönelme olması durumunda o bölgelerin taşıma kapasitesinin aşılması durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durum çevre kirliliğinden, gürültü kirliliğine, trafik sıkışıklığından, fiyatların artması ve güvenlik problemlerinin ortaya çıkmasına kadar turizmin bildik olumsuzluklarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacı ile yılda sınırlı sayıda ziyaretçi kabul edilmesi gibi politikalara yönlenebilir.

Sonuç olarak, ekoturizmin dünyanın kalan bozulmamış doğal alanlarına, ağırlıklı olarak, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere, yapılan seyahatler olduğu ve bu ülkelerin de genellikle bu alanların korunması ve yönetiminde geç kaldığı unutulmamalıdır. Sektörün her zaman araştırma ve geliştirme çalışmalarından bir adım önde olduğu düşünülürse; planlı döneme geçmekte geç kalınmamalıdır.

KAYNAKLAR

- AKŞİT S. (2007). Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erciyes Üniversitesi, Sayı:23, 2007/2 s 441-460.
- ALTANLAR A. (2007). Akçakoca Alternatif Turizm Olanaklarının Araştırılması. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- ALTANLAR A., Kesim, A.G. (2009). Akçakoca İlçesinin Ekoturizm Olanaklarının Değerlendirilmesi Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi, Volume:5, No:1
- ARSLAN Y. (2000). Tur Operatörlerinde Tekelleşme Eğilimleri Karşısında Türk Seyahat Acentaları İçin Alternatif Politikalar, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ss. 208-210
- ARSLAN Y. (2005). Erdek ve çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı:13, 29-53
- AVCIKURT C. (2003). Turizm Sosyolojisi, Balıkesir: Detay Yayıncılık
- AVCIKURT C. (2007). Turizm sosyolojisi, turist-yerel halk etkileşimi, ISBN: 978-975-8326-75-4, 184s, Detay Yayıncılık, Ankara.
- AY Z. (2010). Ekoturizm Kavramı Ve Antalya'da Ekoturizm Faaliyetleri Ecotourism Concept And Ecotourism Activities İn Antalya. Çevre Ve Orman Bakanlığı Yayın No: 373, ISSN: 1300-8579, Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Dergisi Yıl: 2010 No: 044, Sayı: 10, Cilt: II.
- EKİR S., Bozdoğan, M., Karadeniz, D., Yavuz N. (2005). Çoruh Vadisi Kuş Göç Yolları Araştırma Raporu. Doğu Anadolu Kalkınma Programı [DAKAP], Doğu Anadolu Turizmini Geliştirme Projesi [DATUR] Arazi Çalışması Sonuç Raporu.
- BENZER KILIÇ N. (2006). Bolu-Göynük Ve Yakın Çevresi Doğal Ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, S:296, Ankara.
- BUKENYA J.O. (2001). Application Of Gıs In Ecotourism Development Decisions: Evidence From The Pearl Of Africa. Research Paper 2012. Natural Resource Economics Program, West Virginia University, Morgantown.

- ÇAĞATAY A., Yurdaer M., Kırış R. (2002). Ekoturizm İçin Mekan ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlanması. T.C. Turizm Bakanlığı 2. Turizm şurası Bildirileri, s, 205, Ankara
- DEMİR C., Çevirge A. (2006). Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Geleşme Yaklaşımı. Nobel Yayın Dağıtım, s 86, Ankara.
- DEMİR C., Çevirgen A. (2006b). Ekoturizm yönetimi., ISBN: 975-591-844-2, 222 s, Nobel yayın dağıtım, Ankara.
- GÖKTÜRK T., Artvinli T., BucaK F. (2008). Artvin Kuş Faunası. Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 9 (1-2): 33-43 (2008)
- GÜNGÖR S., Cengiz T. (2006). Artvin İlinin İklim Konforuna Sahip Rekreasyon ve Turizm Alanları. Kafkas Üniversitesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 7(1): 69-80
- HONEY M. (2004). Ecotourism: A Tool For Sustainable Development. Workshop On Ecotourism, Conducted By Eco Tourism Society Of Sri Lanka (Essl) İn Association With The Tourism Cluster And Competitiveness Programme Colombo, Sri Lanka
- INSKEEP E. (1991). Tourism Planning: An Integrated And Sustainable Development Approach, New York: Van Nostrand Reinhold
- KAHRAMAN N., Türkay O. (2004). Turizm ve Çevre, Ankara: Detay Yayıncılık.
- KURT B. ve Balkız O. (2011). Kackar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı ve Koruma Projesi, Kackar Dağları Yusufeli Bölgesi, Ekosistem ve Biyolojik Çeşitlilik Hususlarına Dayalı Bölgesel Çok Sektörlü Yönetim Planı. Ankara: TEMA, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı.
- KUTER N., Ünal H.E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 9 (2): 146-156
- LASCURAİN C.H. (1996). Tourism, Ecotourism, And Protected Areas, 139, Iucnworld Conservation Union.
- RAHEMTULLA Y.G., Wellstead A.M. (2001). *Ecotourism: Understanding Competing Expert And Academic Definitions*. Infor. Report Nor-X-380 Canada
- ROSS S., Wall G. (1999). Ecotourism: Towards Congruence Between Theory And Practice. Tourism Management. 123-132. Canada.
- SURAT H. (2011). Analitik Hiyerarşi Süreci Kullanılarak Ekoturizmin Planlanmasında Katılımcı Yaklaşımla Etkinlik Seçimi: Yusufeli Örneği. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum
- TIES (2000). Ecotourism Statistical Fact Sheet. The International Ecotourism Society. [Www.Ecotourism.Org](http://www.Ecotourism.Org).
- TOSUN C. ve Şahin S.Z. (2006). "Gelişen ve Değişen Eğilim: Ekoturizm", 2. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22/ 4/ 2006 Bildiriler Kitabı, Balıkesir
- USTA Ö. (2001). Genel Turizm, İzmir: Anadolu Matbaacılık

Hilal Surat

WTO (1994). National And Regional Tourism Planning Methodologies And Case Studies. London Uk
WEAVER D., Opperman M. (2000). *Tourism Management*. John Wiley & Sons, Australia, 468